

128.

5. Перегудов С. Российские группы интересов – особый случай или подтверждение правила? / С. Перегудов // Мировая экономика и международные отношения. – 1997 – № 2 – С. 95 – 103.

6. Цвих В. Ф. Профспілки і громадянське суспільство: особливості парадигми відносин: Дис. на здобуття ступеню д-ра політ. наук / В. Ф. Цвих – К., 2004. – 455 с.

7. Bentley A. F. The Process of Government / A. F. Bentley. – Cambridge, 1967. – 187 p.

8. Blondel J. Comparative government: an inundation / J. Blondel. – Paris, 1990. – 255 p.

Тупица О. Л., доктор политических наук, профессор, профессор кафедры политологии, Днепропетровского национального университета имени Олеся Гончара (Днепр, Украина), E-mail: visnukDNU@i.ua

Группы интересов современного общества и профсоюзы: аспекты политического сотрудничества.

Аннотация. В работе проводится определение типов групп интересов, исследуются взаимосвязи различных типов групп интересов с профсоюзами. Определяются основные особенности политического сотрудничества профсоюзов и групп интересов.

Ключевые слова: профсоюзы, группы интересов, сотрудничество, представительство, групповая активность, политическая деятельность.

Tupitsa O., Doctor in political science, professor, professor of the department of political science, Oles Honchar Dnipropetrovsk national university (Dnipro, Ukraine), E-mail: visnukDNU@i.ua

Interest groups of modern society and trade unions: political cooperation aspects.

Abstract. The work is carried out to determine the types of interest groups, the relationships between different types of interest groups and trade unions are investigated. The basic features of the political cooperation between trade unions and interest groups are determined.

Keywords: civil society, NGOs, trade unions, interest groups and social movements.

УДК 328:18

Лясота А. Є.,

кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політології
Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара
(Дніпро, Україна), E-mail: alyasota@ua.fm

ГРУПИ ІНТЕРЕСІВ ЯК ОДИН З ОСНОВНИХ ІНСТИТУТІВ ПОЗАПАРЛАМЕНТСЬКОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА ІНТЕРЕСІВ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню груп інтересів, визначенню їх основних типів, рис, притаманних окремим типам. Визначається роль груп тиску у політичному процесі, рівні впливу груп тиску на державну політику та типи артикулювання інтересів, що його здійснюють групи інтересів.

Ключові слова: групи інтересів, групи тиску, типологія груп інтересів, артикуляція інтересів, лобізм..

Актуальність теми. Кожне демократичне суспільство формує свою політику, тобто приймає рішення, які підкріплюються суворими санкціями.

Виробляючи й реалізуючи політичні рішення, суспільство тим чи іншим способом, артикулює політичні вимоги, інформує про них, втілює їх у кадровій та державній політиці, керується ними в конкретних ситуаціях, перевіряючи правомірність своїх дій.

Процес, за допомогою якого індивідууми й групи висловлюють вимоги особам, що приймають політичні рішення, називається артикуляцією інтересів. Цей процес може здійснюватися різними структурами й в різні способи. Артикуляція інтересів притаманна різноманітним структурам – від стихійного натовпу до з'їзду партій. Якщо регіональні та поєднані родинними зв'язками групи завжди діють через неформальні та непостійні канали, то асоційовані групи звичайно артикулюють свої інтереси по регулярним і законним каналам. Під «групою інтересів» Г. Алмонд і Г. Пауелл розуміють групу людей, які поєднані особливими зв'язками взаємної зацікавленості або користі й які, певною мірою, усвідомлюють це [1, с.87-88]. Як показує О. В. Лісничук, групи інтересів виступають одним із елементів системи політичного представництва, яке забезпечує системну цільність та уникнення деструктивних конфліктів між різними категоріями інтересів та їхніми носіями. Ця система артикулює, агрегує політизовані інтереси, інформує про них владні центри, забезпечує легітимацію політичної системи та режиму [3, с.9].

Треба зазначити, що проблематика груп інтересів дуже активно розробляється на Заході. Найбільш впливовими є такі концепції груп інтересів: теорія соціального порядку і конфлікту (Д. Трумен), теорія передбачуваних наслідків (М. Олсон), теорія обміну (Р. Солсбері), концепція групової мобілізації (Р. Дарендорф). Але при інтерпретації суспільних і політичних реалій в Україні в категоріях цих концептуальних побудов треба враховувати, що вони (теорії) є наслідок узагальнення досвіду євроатлантичного метакультурного ареалу, в якому групи інтересів тривалий період розвиваються як інститут громадського суспільства, з його тенденціями до зростання свободи і, в тому числі, свободи самовиявлення громадян. У посткомуністичних суспільствах такий досвід майже відсутній. На сучасному етапі розвитку українського суспільства, справедливо зазначає О. В. Лісничук, групи інтересів відіграють роль однієї із провідних форм самоорганізації соціуму й одночасно виступають провідними політичними акторами [3, с.11].

Основні положення. Усі групи інтересів, по суті, мають певні ресурси влади. Найважливіші з них – кількісний склад і організація. Масштаб організації має велике значення, але може бути компенсований іншими чинниками або ресурсами. Набуває важливості й організаційна згуртованість: коли певна група виступає єдиним фронтом, вона користується довірою і має вагу, яка відповідає її численності. Неасоційовані групи, серед яких відсутній елемент формальної організації й згуртованості, як правило, дуже слабкі. Їхня чисельність неадекватна тому ефекту, який вони чинять.

Володіння власністю або економічною владою – ще один важливий ресурс, особливо притаманний для впливових економічних груп у промислово розвинених суспільствах. Різні бізнесові групи можуть чинити вплив

завдяки можливості надавати або скорочувати робочі місця: профспілки – у силу впливу на економіку через страйки, інші групи – завдяки грошам. Важлива роль також належить таким ресурсам, як інформація, кваліфікація та досвід.

Групи специфічних інтересів включають ділові, робочі, професійні, етнічні та інші цільові організації. Найбільш чисельними та впливовими є групи бізнесу.

Групи специфічних інтересів володіють інформацією та досвідом, що конче потрібно уряду для вироблення ефективної політики. Крім того, в них є лідери, професійні кадри й лобісти з величезними навичками у використанні цих ресурсів для впливу на політику. Групи інтересів, які мають потрібні знання й підготовлених експертів, виявляються особливо впливовими, коли політичне питання включає складні технічні проблеми.

Групи специфічних інтересів чинять вплив на прийняття рішень у державній політиці різними шляхами. Вони можуть спробувати домогтися призначення осіб, які ангажовані їхніми цілями, на посади, пов'язані із здійсненням важливих для групи програм. Вони можуть ефективно і без зайвого шуму включитися до виборів депутатів. Ці люди часто використовують свій вплив для того, щоб блокувати нові законопроекти; той, хто володіє владою задовольняється status quo. Також групи інтересів можуть пропагувати законопроекти або заходи урядової політики, висувати нові ідеї. В цілому, у своїй діяльності групи специфічних інтересів застосовують різні тактики – порушення судових справ, масова пропаганда, лобіювання. Доступ до носіїв влади – дуже ефективний інструмент впливу груп інтересів. «Лобіюючий» вплив групи інтересів залежить від декількох факторів: розмір групи, ступінь прихильності її членів поставленим цілям, зосередженість на вузькій проблематиці, географічне положення, моральна сила, володіння необхідною інформацією тощо.

Групи громадських інтересів репрезентують широкі, різнопланові, некомерційні інтереси. У минулому – такі групи були, як правило, ліберальними, однак їх зараз починають формувати й консерватори [4, с.157]. Вони, як правило, мають менший вплив порівняно з групами специфічних інтересів, але й такі групи володіють певним потенціалом.

Самопредставницькі та аномічні (від фр. *anomie* – беззаконня, неунормованість; аномія як науковий термін використовується для означення такого стану суспільства, в якому значна частина його членів, знаючи про існування зобов'язуючих їх норм, ставляться до них негативно або байдуже) групи (в основному, спонтанні) відрізняються різким рівнем організації й відсутності регулярної діяльності від імені групи. До цієї групи входять також неасоційовані групи інтересів поряд з клановими, віковими, етнічними, регіональними, класовими, котрі артикулюють свої інтереси через окремих осіб, родину, керівників релігійних громад тощо. Характерні риси таких груп:

1. Нерегулярність артикуляції інтересів;
2. Відсутність організованих дій і засобів артикуляції;
3. Недостатня наступність у внутрішньої структури.

Інституціалізовані групи інтересів формально організовані й мають у своєму складі професійно відібрані кадри з чітко означеними політичними або соціальними функціями. Ці групи формуються в рамках таких організацій, як політичні партії, законодавчі органи, адміністративний апарат, церков тощо. Будучи організованими, вони можуть відігравати важливу роль у суспільстві. Асоційовані групи інтересів – це спеціалізовані структури для артикуляції інтересів.

В умовах сучасної України, як наслідок кристалізації інтересів у ідентичному полі, сформовано два типи груп інтересів: групи латентного політичного рівня (етнічні спільноти, мовні групи, регіональні соціальні утворення, культурні сегменти), які тісно пов'язані з проблемами ідентичності та її обслуговування; групи, утворені за клієнт-патрональним принципом, зорієнтовані на спільні колективні дії для отримання політичної ренти (так звані політичні чи номенклатурні «клани», різноманітні лобі (передусім галузеві та регіональні), політичні «холдинги» та олігархічні об'єднання [2, с. 11].

У цілому групам інтересів притаманні такі характерні риси:

Масштаб і складність системи груп інтересів залежить від масштабу й складності суспільства, розмаїття ідей і запитів у середині нього. Типи груп інтересів також еквівалентні функціям, які вони виконують. Для того, щоб ці групи працювали ефективно й на демократичному підґрунті, важно репрезентувати всі види інтересів – соціально-економічні, ідеологічні, культурні, етнічні, релігійні тощо – у структурі груп інтересів. Таке представництво не лише є справедливим і гарантує вплив широкої громадськості, але й забезпечує потік інформації і підтримку, які потребують органи влади.

Відносна самостійність окремих груп інтересів, особливо в тому, що стосується їхньої ролі в артикулюванні інтересів і залучення прихильників. Підконтрольні уряду групи (у політичних системах з тоталітарним або авторитарним режимами) слугують, певною мірою, інструментом функціонального представництва, але набагато важливіша їхня функція – інструмент державного контролю над суспільством.

Досить часто розподіл влади у середині системи груп інтересів є адекватним і справедливим, у наслідок чого значна частина верств суспільства здатна чинити ефективний вплив на процес прийняття рішень, який ґрунтується на принципах плюралізму, конкурентності та представництва. Але влада може розділитися й дуже неадекватно, коли одні групи, які репрезентують вузькі шари суспільства, панують у державній політиці, а доступ інших груп до неї дуже обмежений.

Слід зазначити, що формування груп інтересів свідчить про наявність потужного громадського суспільства. Особливості формування громадського суспільства на пострадянському просторі полягають в тому, як справедливо зазначає І. С. Семененко, що пошук індивідуальних форм самовираження стимулював діяльність об'єднань по інтересах неполітичної спрямованості. У суспільстві, в центрі уваги якого – проблеми якості життя та їхнє наповнення, неполітична участь витіснила масові форми альтернативної політичної участі за типом широких громадських рухів або широкомас-

штабних кампаній протесту. Профспілки, зелені, гендерні організації та інші протестні групи інтересів поступово займали у суспільній свідомості місце поряд з ієрархічними державними інститутами як уособлення певної політичної традиції [5, с. 86].

В умовах глобалізації, а саме в них йде модернізація пострадянських країн, результат діяльності груп інтересів якісно відмінний від їхніх прототипів у західних суспільствах. Якісні характеристики пропонованою ними «культурного (цілісного) продукту» та самі механізми його просування на ринок культурного споживання не стимулюють самостійності поведінки й вибору споживачів – громадян демократичного суспільства.

Відчуття вільного рішення піднімається реальністю нав'язаних стилів мислення й стереотипів, що складають фундамент політичної культури «керованих». Поряд з цим, дисбаланс у бік корпоративних інтересів, які нав'язують стереотипи стиля життя, та елітних вузькогрупових інтересів, які пропонують знакові проекти культурного споживання як предмети політичного торгу, не врівноважується діяльністю чисельних, але дрібномасштабних альтернативних неполітичних ініціатив.

І. С. Семененко зв'язку з цим відмічає: пріоритетна увага до одних груп, суспільна значимість яких безсумнівна, неминуче ущемляє інтереси інших груп, котрі не настільки успішні у пропаганді своїх вимог у силу своєї малочисельності, локальної замкненості або інших причин. Регулювання механізмів доступу до прийняття рішень потрапляє до рук владних структур. «Такий рух по колу закріплює відчуження від політики масових груп як у рамках традиційних західних ліберальних демократій, так і у суспільствах, які переживають період модернізаційних змін. У пошуках виходу народжуються нові форми культури участі у вигляді ініціатив на рівні комюніті, боротьбі за культурну ідентичність або різні форми протесту проти вестернізації, котрі стимулюють процеси агрегування інтересів, що орієнтуються на ціннісний вибір» [5, с. 98-99].

При певних обставинах, групи інтересів можуть перетворюватись на групи тиску. Їх можна класифікувати, у першу чергу, за інтересами, які вони репрезентують. Найвпливовіші з них пов'язані з економічною сферою. Також можна додати: ситуаційні групи особливого положення, які базуються на загальних характерних рисах або спільному життєвому досвіді; лобістські групи; організації сформовані заради досягнення конкретної мети, працюють в інтересах певної ідеологічної програми; державні та самоврядні органи (центральні, регіональні, місцеві), які беруть активну участь у лобюванні.

У цілому групам тиску притаманні такі характерні риси:

- передають настрої і вимоги населення уряду;
- чинять вплив на законодавчий процес (вони не лише підтримують законодавство, але часто розробляють законопроекти та подають їх на розгляд уряду, правлячій партії, парламентським комітетам тощо);
- виконують важливу роль у підборі експертів та фахівців на міністерські й адміністративні посади, відкриваючи доступ до державних постів особам з відповідним досвідом і оточенням;

- надають підтримку й мобілізують людей у реалізації урядових програм;
- забезпечують контакт з урядом і сприяють виробленню своєчасних та ефективних законів.

У політичних системах з демократичним режимом сукупний вплив груп тиску може досягти сили, що нейтралізує ефект роботи уряду.

Роль груп тиску у політичному процесі дуже велика. Але з множини стратегій, що їх використовують групи інтересів для досягнення своїх цілей, переважного значення набувають дві:

- по-перше, прямий вплив на урядові органи та офіційних осіб;
- по-друге, непрямий вплив на них через окремих осіб, політичні партії або громадську думку.

Стратегія й методи, які використовує будь-яка група, визначаються її складом, цілями та засобами їх досягнення, а також характером уряду, на який дана група намагається чинити вплив. Відкритість у вираженні вимог груп інтересів і рівень ставлення до них з боку суспільства залежать від типу партійної системи та політичного клімату.

Вплив груп тиску на державну політику здійснюється на п'яти рівнях:

- чинять вплив на громадську думку, використовуючи різні засоби масової комунікації для популяризації своїх ідей та програм;
- намагаються чинити вплив на результати виборів шляхом фінансування політичних груп або активізації інших форм передвиборчої боротьби;
- чинять вплив на зміст програм і передвиборчих платформ політичних партій, виступаючи на відповідних форумах або спілкуючись з кандидатами;
- можуть зосередити свої зусилля на законодавчих органах, налагоджуючи контакт з депутатами, виступаючи на громадських слуханнях законопроектів;
- намагаються контролювати виконання вже прийнятих законів, співпрацюючи з адміністративними діячами або оспороюючи правильність тлумачення адміністрацією цих законів.

Організовані групи інтересів шукають канали для артикулювання своїх вимог і засобів переконання тих, від кого залежить прийняття рішення, в тому, що ці вимоги заслуговують на увагу та дій у відповідь. Одним з наочних засобів артикулювання вимог є демонстрації та застосування сили; вони, як правило, використовуються анонічними групами інтересів. Інший шлях доступу до владної еліти – особисті зв'язки; до них, як правило, звертаються неасоційовані групи. Канали доступу, найбезпосереднішим чином, залежать від існуючих у суспільстві структур політичної комунікації. Наприклад, зростаючі можливості використання засобів масової комунікації прямо сприяють артикулюванню інтересів.

Можна виокремити різні типи артикулювання інтересів.

По-перше, воно може бути явним чи латентним. Явне артикулювання інтересів характеризується чітким формулюванням вимог; латентне артикулювання інтересів може проявлятися у формі конкретної поведінки або настрою, яке сприймається політичною системою.

По-друге, вимоги можуть бути загальними або особливими. Загальні вимоги, як правило, виступають у формі нормативних абстрактних приписів типу «корумповані особи мають понести суворе покарання»; особливі вимоги звернені на певні особи, клани, невеличкі групи людей. Артикулювання вимог може набувати інструментального або емоційного характеру. У першому випадку воно виступає у формі угод з чітко оговореними наслідками, в другому – формі обурення, розчарування або сподівання.

Висновки. По суті, у сучасних політичних системах формуються дві системи представництва інтересів – територіальна (формальна) та функціональна (неформальна).

Проблема, пов'язана з групами тиску, полягає в тому, що вони часто нав'язують свою волю законодавцям і урядовцям. Від цього не лише страждають норми суспільної моралі, але й відбувається викривлення політики, яка має проводитись в інтересах народу або спрямована на досягнення справедливого компромісу інтересів противорічних груп.

На думку Г. Алмонда та Г. Пауелла, всі типи структур, покликаних артикулювати інтереси, здатні й агрегувати їх. Наприклад, у Великій Британії було виділено посаду міністра-депутата, наближеного до уряду (Кабінету – колегії найбільш важливих міністрів), який вислуховував скарги, підтримував вимоги різних груп і готував на цій основі політичні заяви. У сучасних політичних системах вимоги асоційованих груп надходять до крупних організацій, котрі агрегують їх, перетворюють у політичні альтернативи та передають на розгляд правлячої партії або уряду. Крім того, у всіх політичних системах самі структури прийняття рішень (парламент, уряд, адміністрація) здійснюють агрегування інтересів [1, с.117].

За допомогою функції скорочення вимог, комбінації вимог (Д. Істон) або агрегування інтересів (Г. Алмонд) потік вимог виявляється систематизованим, упорядкованим, зведеним до обмеженої кількості альтернатив, які надаються політичній системі. Множина ідентичних вимог зводиться в єдину вимогу, яка їх резюмує. Різні, неоднорідні вимоги редукуються в єдину глобальну вимогу. Велику роль у цьому процесі відіграють політичні партії, які формулюють свої партійні програми, передвиборчі платформи, політичні заяви, декларації про наміри тощо. Збираючи до купи вимоги своїх агентів та зводячи їх до гармонійного, збалансованого поєднання, партія або інші структури скорочення вимог формулює єдину вимогу, яка передається до органу політичної влади. Домовленості досягаються, як правило, шляхом переговорів, різного роду консультацій, неформальних зустрічей лідерів тощо. Завдання агрегування інтересів у політичній системі може набувати різних способів рішення, наприклад, підготовка й декларація загального політичного курсу або підбір кадрів, які слідує даному політичному курсу.

У високорозвинених політичних системах існують спеціалізовані структури, що виконують роль ланцюга між широким спектром артикульованих інтересів і остаточним прийняттям законів. Йдеться про політичні партії та державний бюрократичний апарат – вони забезпечують прямі зв'язки між групами інтересів і особами, що приймають рішення.

Політична система задля підтримання стану оптимальної, для неї «перепускної» здатності, встановлює на «вході» певні «фільтри», які задають відповідний стиль в агрегуванні інтересів. Принаймні можна виокремити три базових стили агрегування інтересів:

- прагматичний стиль, який характерний для систем агрегування інтересів у США, Великій Британії, Індії. У цих країнах розмаїття інтересів звичайно зводиться до обмеженої кількості альтернативних політичних курсів. Такий стиль розвиває здатність системи до реагування;
- ціннісно-орієнтований стиль, який не дозволяє нехтувати основними принципами політики з метою гармонізації інтересів. У цьому випадку для агрегування інтересів пропонується «логічне» рішення проблеми й розробляється відповідна політика;
- традиціоналістський стиль, основними рисами якого є спирання на моделі минулого при розробленні альтернативної політики для майбутнього.

Такий стиль для агрегування інтересів спостерігається в тих політичних системах, де ресурси й енергія більшості членів суспільства спрямовані на соціальні та економічні моделі традиційної культури, на давно встановлені та передзадані цілі.

Таким чином, агрегування інтересів має здійснюватись через чітке формулювання політики або рекрутування політичних кадрів, які хоча б у загальних питаннях поділяють даний політичний курс.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Almond G. F. The Politics of the Developing Areas / G. F. Almond, J. S. Coleman. – Princeton, 1960. – 328 p.
2. Кривошеїн В. Громадське суспільство: політико-інституційний вимір // Актуальні пробл. держ. управління: Зб. наук. Праць. – Д., – Вип. 1. – 2002 – С. 229 – 234
3. Лісничук О. В. Групи інтересів у багатоскладовому суспільстві. Політологічний аналіз: Автореферат дис. на здобуття ступеню канд. політ. наук. – К., 2000. – 20 с.
4. Основи політичної науки: У 2 ч. Ч 2. політичні процеси, системи та інститути / Відп. Ред.. Б. Л. Кухта. – К., 1997. – 336 с.
5. Семененко И. С. Группы интересов в социокультурном пространстве: вызов демократизации или ресурс демократии? // Политические институты на рубеже тысячелетий. – Дубна, 2001. – С. 81 – 99.

Лясота А. Е., кандидат политических наук, доцент, доцент кафедры политологии Днепропетровского национального университета им. Олеса Гончара (Днепр, Україна), E-mail: alyasota@ua.fm

Группы интересов как один из основных институтов внепарламентского представительства интересов.

***Аннотация.** Стаття посвящена исследованию групп интересов, определению их основных типов, черт, присущих отдельным типам. Определяется роль групп давления в политическом процессе, уровни воздействия групп давления на государственную политику и типы артикулирования интересов, который ведут группы интересов.*

***Ключевые слова:** группы интересов, группы давления, типология групп интересов, артикуляция интересов, лоббизм.*

Liasota A. Y., PhD in political sciences, docent, associate professor of the political science department, Oles Honchar Dnipropetrovsk national university (Dnipro, Ukraine), E-mail: alyasota@ua.fm

Interest groups as one of the extra-parliamentary institutions of interest representation.

Abstract. *The article investigates interest groups, the definition of the main types, features that are inherent in certain types. We determined the role of pressure groups in the political process, the level of influence of pressure groups on government policy and articulation types of interests that are carried by interest groups.*

Keywords: *interest groups, pressure groups, types of interest groups, articulation of interests lobbying.*

УДК 32.019.5+316.658

Ставченко С. В.

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри політології,
Дніпропетровський національний університет імені Олесея Гончара
(Дніпро, Україна),
E-mail: visnukdnu@i.ua

ІНФОРМАЦІЙНА АСИМЕТРІЯ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ ПОЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ

Анотація. *Розглядається забезпечення інформаційної асиметрії новинних повідомлень у ЗМІ як технологія антикризового менеджменту. Визначається головний напрямок діяльності спін-доктора як кризового менеджера, яка спрямована на виправлення негативного висвітлення тієї чи іншої події в новинах.*

Ключові слова: *інформаційна асиметрія, технологія міфологізації, технологія харизматизації образу політика, технології спін-докторінгу, «криза-контроль».*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сьогодні дієвим способом подолання кризової ситуації є подання в новинах ЗМІ асиметричної інформації, що є головним завдання кризових менеджерів, які працюють із мас-медіа (спін-докторів). Д. Уоттс виокремила такі рівні спін-технології: «перед-спін» (before spin), яка орієнтована на підготовку очікувань аудиторії перед самою подією; «після-спін» (after spin), яка переймається наведенням блиску на подію, яка вже відбулася; «торнадо-спін» (tornado spin), яка спрямована на відволікання уваги, різкого переведення суспільного інтересу в зовсім іншу сферу, далеку від події, що відбулася; «криза-контроль» (crisis control), в межах якого здійснюється управління подіями, що виходять з-під контролю, і передбачає встановлення особливого контролю за їх висвітленням, а також використання «подієвих криз» для розкручування потрібних тем; «мінімізації збитку» (reduce damage), яка передбачає керування тих подій та / або їх висвітлення, які вже не контролюються, з метою запобігання й мінімізації негативного впливу [8, р. 121].

У принципі класифікацію спін-технологій можна обмежити першими двома видами: «до» і «після». Б. Брюс, наприклад, виокремлює два типи роботи спін-доктора: 1) організація очікувань щодо настання самої події; 2) виправлення проблеми після того, як інтерв'ю одержало неправильне